

BİR ƏSRLİK YUBİLEYƏ XATİRƏLƏRİMLƏ... Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının 100 illiyinə

Ramiz QULİYEV

100-illik dövrü əhatə edən müqəddəs musiqi məbədi, Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının pillələri ilə qalxır, düşünürəm...

Azərbaycanda musiqi ali təhsili sisteminin əsası hesab edilən bu məkanda həyatımın 57 ili keçmişdir. İlk dəfə 1964-cü ildə ali musiqi təhsili almaq arzusu ilə Ağdamdan Bakıya gələndə yerləşmə məkanı barədə bildiyim yalnız o idi ki, binanın qarşısında dahi Üzeyir bəyin oturan vəziyyətdə düşüncəli heykəli olmalıdır. Yadımdadır, bu pillələrlə qalxıb ikinci mərtəbəyə çatdıqda ilk gördüyüm şəxs tanınmış bəstəkar, bu ali musiqi məbədinin rektoru Cövdət Hacıyev idi. Gelişimin məqsədini bildikdə məni sorğu-suala çəkdi və sonda dedi: "get öyrən, səndən imtahanı özüm götürəcəyəm". Olduqca sayalı ilk görüş və həyatımın mənasını zənginləşdirən qədəm idi...

Həqiqətən də imtahanı məndən Adil Gəray Məmmədbəyli və Cövdət Hacıyev götürdü. İmtahan nəticələri elan olunanda məlum oldu ki, 67 abituriyentdən yalnız yeddi nəfər keçə bilib, "əla" qiyməti isə alan iki nəfərdən biri mənəm.

Mənim üçün əziz olan məkan Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının 100-illik yubileyinə hazırlıq dövründə göz önünə gətirdiyim xatirələrim arasında ən qiymətli olan məqamlardan biri də ilk yaradıcılıq uğurlarım və sonradan, bu yaradıcılığımın formalaşmasında iştirak edən görkəmli şəxsiyyətlərdir.

Maraqlıdır ki, mənim Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında pedaqoji fəaliyyətim də Cövdət Hacıyevin adı ilə bağlıdır. Belə ki, 1974-cü ildə Moskvada keçirilən estrada artistlərinin V Ümumittifaq müsabiqəsinin qalibi kimi vətənə döndükdə məni görkəmli bəstəkar Səid Rüstəmov təqdim edən məhz Cövdət Hacıyev olmuşdur. Səid Rüstəmov isə çalğımı, ifa tərzimi bəyəndiyi üçün məni, o dövrdə konservatoriyanın yeni təyin olunmuş rektoru professor Soltan Hacıbəyova

təqdim edib, bir perspektivli müəllim kimi fəaliyyətimin əhəmiyyətli olacağı barədə fikir söyləmişdi. Bu şəxsiyyətlərin mənim yaradıcılıq fəaliyyətimin yeni istiqamətinin biruzə verməsində böyük rolu olmuşdur. Doğrudur, mən konservatoriyaya daxil olanda artıq 2-illik pedaqoji stajım var idi, belə ki, 1962-63-cü illər ərzində Ağdam şəhəri 1 saylı musiqi məktəbində müəllim işləmişdim.

Mənim yaradıcılığımın əsas məqamları və saysız-hesabsız uğurlarım, ilk növbədə milli xalq alətimiz tar müasir bəstəkarlıq məktəbinin fəaliyyəti ilə uzlaşdırmağım nəticəsində mümkün olmuşdur.

Əlbəttə, heç kəs 50-60 il əvvəl təsəvvürünə gətirməzdi ki, tar müxtəlif bəstəkarlıq cərəyanlarını özündə yarada biləcək alətə çevrilə bilər. Çünki tar, sadəcə olaraq, xanəndələri müşayiət edən və xalq oyun havalarını ifa edən bir alət idi. Tarın gizli imkanlarını üzə çıxarmaq üçün isə bir sıra problemləri həll etmək lazım idi. İlk növbədə ifaçıların yüksək professionallığı ilə təhsilin uzlaşmasında, bir sıra ictimai problemlərin həlli tələb olunurdu. Təsadüfi deyildir ki, 20-ci əsrin əvvəlində dahi Üzeyir Hacıbəyli tar repertuarında islahatlara diqqət yetirmiş və onun tədris prosesinə gətirdiyi yeniliklər nəticəsində inkişafa təkan verilmişdir. Yalnız solo ifası, muğamla ifadə oluna bilən tar, 50-ci illərin sonunda tar konsertlərinin yaranması, sərbəst formada bəstəkar əsərlərinin ifası ilə keçid mərhələyə daxil ola bildi. Lakin tar ifaçılığında ən mühüm islahatlar dövrü 70-ci illərdən başlanır və bu təsadüfi deyil. Belə ki, bu sıçrayış və inkişaf bilavasitə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fəaliyyəti, struktur islahatları, tədris prosesində həyata keçirilən yeniliklər, tar üçün ardıcıl olaraq iri və kiçik formalı əsərlərin yazılması, xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərinin tar üçün işlənilməsi və ifası... Mən fəxr edirəm ki, həmin dövr mənim yaradıcılığımın ən yüksək inkişaf pilləsini təşkil etmişdir.

Dünyanın ən aparıcı musiqi kollektivlərinin - simfonik, kamera, xalq çalğı alətləri orkestrləri və s. müşayiəti ilə konsertlər verib, Niderland, İsveç, Almaniya, Yaponiya, ABŞ, Kanada, Daniya, Fransa, Avstriya, İsrail, İngiltərə, Əfqanıstan, Polşa, Macarıstan, Moldova, Ukrayna, Rusiya, Hindistan, Suriya, Pakistan, Tunis, Əlcəzair, İran, İrak, Afrikanın digər ölkələrində də tar ifaçılığını nümayiş etdirmişəm. Mənim bu fəaliyyətim bir çox beynəlxalq qurumlar və dövlətin mükafatları ilə qiymətləndirilmişdir. Həmin dövrdə, yəni tar ifaçılığımın ən yüksək inkişaf səviyyəsində məni narahat edən məqamlar var idi. Çoxsaylı beynəlxalq müsabiqə və festivalların iştirakçısı kimi hiss edirdim ki, tarın çıxış proqramlarında müasir

tar ifaçılığının imkanları tam şəkildə əks olunmur. Tarın imkanları, yəni texniki-bədii, tembrik, səsən şəffafliq cəhətləri ilə bağlı göstəriciləri daha genişdir... Bu imkanları üzə çıxarmaq, inkişaf etdirmək üçün isə müasir tar ifaçılığı sənətini tədrisə gətirmək, inkişaf etdirmək, bəstəkarlıq və ifaçılıq elmi-nəzəri məktəbini formalaşdırmaq tələb olunurdu.

1930-1970-ci illər ərzində Üz. Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında (indiki Bakı Musiqi Akademiyasında) milli musiqinin inkişafına xidmət edən əsas baza kafedraları artıq formalaşmışdı. Mövcud olan bu kafedrarlar arasında "Azərbaycan xalq musiqisi kafedrası" da var idi və orada tanınmış bəstəkarlar, ifaçılar işləyirdi (şəkil 1).

Şəkil 1. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında "Azərbaycan xalq musiqisi" kafedrasının professor və müəllim heyəti 60-illik yubiley ərəfəsində (Bakı, 1981-ci il)

Əsasən bəstəkarlardan formalaşan bu kafedrada milli alətlərin ifaçılığı məqamları tam şəkildə ifadə olunması üçün bəzi problemlər mövcud idi. İlk növbədə bunu orta musiqi ixtisas məktəbləri və texnikumlarda tədrisin həyata keçirilməsi və ifaçıların formalaşması ilə izah edirdilər. Lakin beynəlxalq səviyyədə çıxışlar edən, dünyanın müxtəlif səhnələrində Azərbaycan musiqisini - bəstəkar əsərləri və Azərbaycan muğamlarını təbliğ edən bir ifaçı kimi mən hiss edirdim ki, bu əsrarəngiz səs dünyasında əzəmətli bir musiqi əsərini ifadə etmək üçün təhsilin ali formalarına yiyələnmək tələb olunur.

Mənim yaddaşımda silinməz iz buraxan bir hadisə Azərbaycanın ən qədim, şanlı tarixə malik olan muğamlarının ali səviyyədə tədrisi məsələsini öne çıxardı. Həmin dövrdə (1991-ci ildən) mən artıq xalq çalğı alətləri kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışırdım (şəkil 2). Belə ki, adətən hansı forumda iştirak etməyimdən asılı olmadan mən ulu muğamlarımızdan nümunələri dünya səhnələrində səsləndirməyə üstünlük vermişəm. Yadımdadır, Lütsern festivalında da proqrama "Bayatı-Şiraz" və "Çahargah" muğamlarını salmışdım. Bu ifa və onun tamaşıcılarda doğurduğu hisslər "Lütsern Zaytunq" qəzetində (23 avqust 1999-cu il, s.10) çap edildi.

Şəkil 2. Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının "Xalq çalğı alətləri" kafedrasının professor və müəllim heyəti (Bakı, 1994-cü il)

Qeyd olunurdu ki, "biz festivalda çox sürprizlər gözləyirdik, lakin şərq muğamlarının festivalda səsləndirilməsi avropalılara Şərqi yeni qapı açdı. Gizli məna daşıyan bu musiqini təkrarsız ifada dinləmək həyatın anlamını çalarlar vasitəsilə anlamağa imkan verir...". Xatırlayıram, mənim Lutsern festivalında çıxışım DRS2 radiosunda da lentə yazılmış və sentyabrın 8-də təkrarən səsləndirilmişdi... Bu azərbaycan muğamlarının təntənəsi və Avropaya təbliğin ilk mərhələsi idi.

Ona görə də kafedra müdiri kimi fəaliyyət göstərdiyim dövrdə qarşıma məqsəd qoydum - muğamın tədrisini Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında həyata keçirmək lazımdır. Bu çox çətin və mürəkkəb bir proses idi.

Mən rektorumuz, görkəmli musiqiçi və ictimai xadim, progressiv fikirlərin həyata keçməsinə xüsusi mövqe nümayiş etdirən xalq artisti, professor Fərhad Bədəlbəylinin muğamın ali tədrisə gətirilməsində dəstəyini qeyd etməliyəm. Onun bu uzaqgörənliyi sayəsində sonradan, Üz. Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bazasında Azərbaycanın yeni ali musiqi təhsil ocağı olan Milli Konservatoriya yarana bildi.

Nəzərə alaraq ki, milli musiqi və muğamların tədrisi, ilk növbədə, dərslər vəsaitlərinin olmasını, tədrisi həyata keçirəcək kadrların cəlb edilməsini tələb edirdi, mən həmin illərdə tar və simfonik, kamera, xalq-çalğı alətləri orkestrləri üçün 20-ə qədər tar konsertlərini işləyib nəşrə təqdim etdim, eyni zamanda tar və fortepiano ilə birgə ifa üçün tələb olunan 12 dərslər vəsaitini çapa hazırladım. Bundan əlavə, tədrisin əsasını təşkil edən not ixtisası, bakalavr və magistr səviyyəsində, həmçinin muğam ixtisası üzrə proqramlar, 10-dan artıq metodiki tövsiyələr, göstərişlər çap edildi. Eyni zamanda həmin

dövrdə tədrisin bütün kursları üzrə inkişafına vüsət verən açıq və ustad dərsləri həyata keçirilməyə başlandı. Tədris üçün tələb olunan kadrların hazırlığı və kənardan cəlb edilməsi həyata keçirildi (şəkil 3).

Hazırda Azərbaycanın bir çox təhsil ocaqlarında milli alətlərdə - tar, kamança, qanun və s. azərbaycan və dünya bəstəkarlarının əsərləri, klassik muğamlar, konsertlərin ifa qaydaları, repertuar seçimi bacarığı məhz, vaxtında yaradılmış bu baza əsasında mümkündür.

Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının həmin dövrdə fəaliyyəti bir neçə istiqamətdə aparılırdı. Tədris prosesinin təminatı və ixtisaslı kadr hazırlığı ilə yanaşı kafedralarda xarici musiqiçilər, görkəmli musiqi xadimləri dəvət olunur və akademiyanın zalında tədbirlər keçirilirdi, müzakirələr dəyirmi masa arxasında aparılırdı (şəkil 4).

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası Azərbaycanda bir çox beynəlxalq və respublika səviyyəsində keçirilən müsabiqələr, festivallar, simpozium, konfransların təşəbbüskarı və təşkilatçısı olmuşdur. Lakin mənim yaddaşımda silinməz iz buraxan tədbirlərdən biri, birinci Qarabağ Vətən Müharibəsində qəhrəman döyüşçülərimiz ilə keçirdiyimiz görüşdür (şəkil 5).

Sözsüz ki, həmin görüşə müharibənin qızgın çağında çoxsaylı nümayəndə heyəti gedə bilməzdi... Mən, sənət dostlarım, rektorumuz professor Fərhad Bədəlbəyli və professor Rafiq Hüseynov ilə birlikdə Ağdamda Şelli postunun hərbiçiləri ilə görüşə (1993-cü il, mart) getmişdik. "Təmas xəttinə" çevrilmiş doğma yurdumuza qonaq gəlmişdik, əsgərlər ətrafımıza toplanmış, bizə "solo konserti" üçün şərait yaratmışdılar... Həyəcanlı idim, "Mahur", "Çahargah", "Segah"-ımı bu dəfə nəinki kazarma heyəti, səngərlərdə keşik

Şəkil 3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev musiqili xadimləri ilə birlikdə.

çəkən döyüşçülərimiz, hələ desən, o tayda-düşmən tərəfdə də eşidəcəkdilər və bihal olacaqdılar... Hər dəfə mizrabım simlərə, simlər isə ürəklərə toxunduqca əsgərlər özlərini saxlaya bilməyib tərif dolu atmacaları mənə ünvanlayırdılar. Şux "Mahur", qəmli "Segah"-a dönəndə ermənilər atəş etdilər. Atəş təkrarlansa da onlara kəskin cavab olaraq daha bərkdən tarımı səsləndirməyə başladım. Əsgərlər tələsik cavab atəşini düşməni susdurmaq üçün hazırlayanda "tarın harayı" erməniləri artıq susdurmuşdu, lakin atəşkəs çox sürmədi, əksinə, şiddətləndi. Hərbi hissənin palkovniki ilə erməni ordusunun mayoru arasında radio vasitəsilə danışmaq baş tutdu və erməni zabiti ləhcə ilə danışsa da təmiz azəri dilində palkovnikə cavab verdi: "sizin tarınızın səsinə susdurun, qonakınız bizim əsgərləri haldan çıxarıb... Ara, bayakdan ağızlarını ayırıb tarın səsinə qulak asırlar, susdurun onu..." Palkovnikin erməni zabitinə cavabı isə belə oldu: "qonağımız tar professoru çox kəskin və höcət adamdır, atəşi kəssəniz də, kəsməsəniz də çalacaq..." "Çahargah" muğamı isə vətən oğullarını intiqama səsləyən, qisas köhləninə atlandıran ifa oldu.

Çox təəssüf ki, XXI əsrə, o cümlədən Bakı Musiqi Akademiyasının Yubiley ərəfəsinə Azərbaycan xalqı Vətən ağrısı və Qarabağ acısı ilə birgə daxil olmuş və dünyanı iflic vəziyyətə salmış koronavirus Pandemiyasının törətdiyi problemlər, yaradıcılıq baxımından məhdud şərait dövründə qədəm qoymuşdu.

Şükürlər olsun ki, Azərbaycan xalqı ön və arxa cəbhədəki məqsədyönlü fəaliyyəti nəticəsində Vətən qarşısındakı borcunu ləyaqətlə yerinə yetirə bilmişdir.

Belə ki, Ali Baş Komandanımız, cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin uzaqqörən siyasəti və şücaətli ordumuzun torpaqlarımızın azad olması uğrunda döyüşləri zəfərlə bitmişdir. Bununla belə digər ali təhsil ocaqları kimi, Bakı Musiqi Akademiyası da öz yaradıcılıq fəaliyyətini davam etdirmiş, on-line dərslər formatında çalışmış, ustad-dərslərin keçirilməsi, konfranslar və digər tədbirləri həyata keçirmişdir.

Mənim hazırda Bakı Musiqi Akademiyasında çalışdığım "Şifahi ənənəli Azərbaycan musiqisi və onun yeni istiqamətlərinin tədqiqi: Orqanologiya və akustika" elmi-tədqiqat laboratoriyasında silsilə fəaliyyət layihələri planlaşdırılmış və hazırda həyata keçirilir.

Bu layihələr arasında mənim üçün qiymətli olanları 2003-cü ildə YUNESCO tərəfindən Azərbaycan muğamının "Bəşəriyyətin şah əsəri" elan edilməsi və 2012-ci ildə "Azərbaycan tar ifaçılıq sənəti"-nin YUNESCO-nun Qeyri Maddi Mədəni İrs Repräsentativ Siyahısına salınması olmuşdur.

Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESCO və İSESKO - nun xoşməramlı səfiri, birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü və rəhbərliyi altında, Respublikanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı, "Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları" fondu ilə birgə həyata keçirilən Beynəlxalq muğam festivalları, müsabiqələri, elmi simpozium və digər elmi-yaradıcılıq tədbirlərini də xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Onu da qeyd etməliyəm ki, Bakı Musiqi Akademiyasının 100-illik yubileyinə bizim elmi-tədqiqat laboratoriyamızın kollektivi, başda sənətsünaslıq üzrə

Şəkil 4. Üz. Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında Almaniya Federativ Respublikasından gəlmiş qonaqlarla görüş (Bakı, 02.11. 1989-cu il)

fəlsəfə doktoru, dosent Nuridə İsmayilzadə olmaqla, perspektivli töhvələrlə qoşulur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının 2019-cu il 1-ci qrant müsabiqəsinə təqdim olunan "Muğam: Tarix və Müasirlik (Ensiklopedik xarakterli nəşrlər silsiləsi)" adlı lahiyə təsdiqlənmiş və qəbul edilmişdir. Həmçinin "Azərbaycan musiqisi erməni saxtakarlığının hədəfində"

adlı layihənin təklifləri hazırlanmış və təsdiq olunmuşdur.

Hər bir kollektivi bir saatın mexanizminə bənzətmək olar. Bu mexanizmdə ən kiçik detalın xarab olması saatın dayanmasına səbəb olur. Mən çox şadam ki, bizim kollektiv, Üz. Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası yubiley ilinə əli boş gəlməmişdir və qazılan bu nailiyyətlər gələcəkdə də tədris prosesinin formalaşması, inkişafına təkan verəcəkdir.

Şəkil 5. Birinci Qarabağ Vətən Müharibəsi dövründə Ağdam rayonu Şelli postunda cəbhədə əsgərlərlə görüş (mart ayı, 1993-cü il)